

تبیین مؤلفه‌های مؤثر بر حکمروایی در مدیریت محلی
(مطالعه موردی: روستاهای شهرستان زنجان)

نسرین جعفری (دانشجوی دکتری، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران)

njafari93@yahoo.com

حمید برقی (دانشیار، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران، نویسنده مسئول)

h.barghi@geo.ui.ac.ir

یوسف قنبری (دانشیار، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران)

h.barghi@geo.ui.ac.ir

صص ۵۴ - ۳۳

چکیده

امروزه حکمروایی در مناطق روستایی به عنوان فرایندی نوین در حکومت با دارا بودن شاخص‌های خاص خود می‌تواند مباحث نوینی در زمینه مدیریت محلی در مناطق روستایی مطرح کند و سبب توانمندسازی ساکنین نواحی روستایی در زمینه‌های متفاوت اعم از تصمیم‌سازی، اجرا و ارزیابی گردد که در این میان متأثر از عوامل و مؤلفه‌هایی است که این مؤلفه‌ها می‌توانند محیطی، اقتصادی، اجتماعی و نهادی باشند. بنابراین هدف پژوهش حاضر تبیین مؤلفه‌های مؤثر بر حکمروایی در مدیریت محلی شهرستان زنجان است. با توجه به اهمیت موضوع مورد مطالعه، نوع تحقیق کاربردی، روش تحقیق از نوع توصیفی-تحلیلی و جهت گردآوری اطلاعات از دو روش کتابخانه‌ای و مطالعات میدانی استفاده شده است. جامعه آماری این تحقیق ۲۵۵۸۸ خانوار و مدیران محلی منطقه مورد مطالعه است که از طریق فرمول کوکران تعداد نمونه خانوارهای روستایی ۳۸۲ خانوار محاسبه شد. از میان مدیران محلی نیز ۵۰ نفر از دهیاران روستاهای نمونه و رئیس‌ان شوراها اسلامی به عنوان نمونه انتخاب شدند. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون t تک‌نمونه‌ای، همبستگی اسپیرمن و پیرسون و رگرسیون استفاده شد که نتایج آزمون t تک‌نمونه‌ای نشان داده، حکمروایی در منطقه مورد مطالعه در سطح متوسطی قرار دارد و آزمون

همبستگی نشان داد که بین تمامی مؤلفه‌ها و حکمروایی به جز مؤلفه‌های فاصله از شهرستان، جنسیت دهیار، تجهیزات آتش‌نشانی، مالکیت زمین و ساختمان توسط دهیاری رابطه معناداری وجود دارد. در رابطه با میزان تأثیرگذاری مؤلفه‌ها، سرمایه اجتماعی (۰/۴۱۲) بیشترین تأثیرگذاری را بر حکمروایی در منطقه مورد مطالعه داشته است، بنابراین می‌توان جهت بالا بردن حکمروایی در منطقه نسبت به تقویت هر چه بیشتر سرمایه اجتماعی در کنار توجه به سایر عوامل اقدام نمود.

کلمات کلیدی: حکمروایی روستایی، مدیریت محلی، سرمایه اجتماعی، شهرستان زنجان

۱. مقدمه

شواهد نظری و تجربیات عملی نشان داده است که برای رسیدن به توسعه و پیشرفت پایدار و همه‌جانبه، توجه به موضوعات جهانی شدن، تمرکززدایی، مشارکت بخش مدنی، محلی‌گرایی، حکمروایی مطلوب و کوچک‌سازی ساختارهای حاکمیتی، الزاماتی غیرقابل انکار و بی‌بدیل‌اند. لذا گسترش و نهادینه کردن مدیریت‌های محلی واقعیت انکارناپذیر عرصه جهانی شدن است و دولت‌ها ناگزیر از به رسمیت شناختن و ایجاد آن در سطح ناحیه و منطقه هستند. در بزرگ‌ترین اجلاس جهانی با نام/اجلاس زمین، که با حضور سران بیش از صد کشور و حدود چهل هزار نفر در سال ۲۰۰۲ در ژوهانسبورگ برگزار گردید، تأکید اصلی بر این الگوواره بود که جهانی بیندیشید و محلی عمل کنید و در اهمیت اقدامات محلی این شعار مطرح شد که اقدام محلی، جهان را به حرکت می‌اندازد (صالحی، ۱۳۸۷، ص. ۴۵). این درحالیست که، طی سال‌های اخیر توجه به تغییرات نهادی از حکومت به حکمروایی در مطالعات روستایی نیز افزایش یافته (مارسدن و مورداج، ۱۹۹۸؛ مارسدن، ۱۹۹۹؛ فرس و لروی، ۲۰۰۳؛ بونسترا، ۲۰۰۶، ص. ۱) و موضوع گذار از دولت به سوی فرایندهای نوین اداره نواحی روستایی مطرح شده است (بدری، ۱۳۸۹، ص. ۷۰) و پیرو آن به توسعه مدل‌های جدید حکمروایی در مناطق روستایی توجه زیادی شده است که نتیجه آن، استقرار

1. Marsden and Murdoch
2. Frouws and Leroy
3. Boonstra

سازمان‌های محلی مانند شوراها توسط دولت‌های ملی (مکینون^۱، ۲۰۰۲، ص. ۳۱۰) و مشارکت‌های مردمی به عنوان عواملی بسیار مهم، جهت موفقیت برنامه‌های توسعه در نواحی روستایی، می‌باشد (پوری و سوندیپ^۲، ۲۰۰۷، ص. ۱۳۳). به طوری که در کشورهای در حال توسعه، حکمروایی در سطح جامعه به عنوان یک موضوع کلیدی در توسعه روستایی شناخته شده است. در این کشورها، جمعیت‌های آسیب‌پذیر اغلب قادر به دسترسی به خدمات ارائه‌شده توسط دولت یا بخش خصوصی نبوده و از این رو جهت بقا بر جوامع محلی تکیه می‌کنند (زنگ، فان، ژنگ و هوانگ^۳، ۲۰۰۴، ص. ۲۸۵۸-۲۸۵۷). بنابراین، شبکه‌ها و شرکت‌هایی جهت رسیدگی به چالش‌های توسعه روستایی پدید آمده‌اند که یک واکنش لازم جهت ماهیت ذاتی چالش‌هایی چون پایداری، بازسازی و ناتوانی بوده است (کمسیون اروپا^۴، ۲۰۰۸، ص. ۱۱؛ المنوفی و همکاران^۵، ۲۰۱۴، ص. ۲۸۹).

در تاریخ ده‌نشین ایران نظام مدیریت روستایی به لحاظ ساختارهای اجتماعی تحولات و دگرگونی‌های پیچیده‌ای داشته است. خلاء مدیریت کارآمد و اصولی در روستاها در تمامی این ادوار به خصوص از دهه ۱۳۴۰ به این سو و نظام تمرکزگرای بخشی‌نگر از معایب برنامه‌های کشور بوده است (مهدوی و نجفی کانی، ۱۳۸۴؛ سیف‌الدینی و پناهنده خواه، ۱۳۸۹، ص. ۸۴). بنابراین، برنامه‌ریزان سال‌های نخست پس از پیروزی انقلاب (۱۳۵۸) با تشکیل شوراهای اسلامی اجرای سیاست عدم تمرکز، سپردن کارهای عمرانی و اقتصادی و رفاهی به مردم، سرعت بخشیدن به جریان امور، رفع تبعیض، نظارت اجتماعی، تکمیل کار دستگاه‌های دولتی، هدایت و رهبری برنامه‌های محلی، آگاه‌سازی مردم و بالا بردن توان دولت را در پیش گرفتند (علوی تبار، ۱۳۷۸، ص. ۷۶). در سال ۱۳۸۱ نیز، دهیاری‌ها به عنوان مدیریت محلی به وجود آمدند و گسترش یافتند (رضوانی، ۱۳۸۳، ص. ۲۱۵). ولی شواهد نشان داده است که شوراها و دهیاری‌ها در اجرای برنامه‌های توسعه روستایی از کارایی مطلوبی برخوردار نیستند و بیشتر جنبه نمادین دارند و تصمیمات نهادهای دولتی را در سطح روستا اجرا می‌کنند -

1. Mackinnon
2. Puri and Sundeep
3. Zhang, Fan, Zhang and Huang
4. The European Commission
5. Elmenofi, Elbilali, Berjan and Berjan

(احمدی‌پور و همکاران، ۱۳۸۹، ص. ۳). این در حالی است که اساس شکل‌گیری فلسفه مدیریت محلی عبارت از نهاده‌سازی و تحقق مشارکت مردمی در مدیریت امور مربوط به خود است (بدری و موسوی، ۱۳۸۸، ص. ۲) که این مهم بدون حکمروایی تحقق نمی‌یابد و حکمروایی نیز خود تابع مؤلفه‌هایی می‌باشد. همبلتون چهار دسته از عوامل و نیروها (کادر دولتی، اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و محیطی) را بر حکمروایی تأثیرگذار دانسته است که در نهایت حکمروایی می‌تواند توسعه مناطق روستایی را فراهم آورد (همبلتون، ۲۰۱۵، ص. ۱۱۴).

هدف پژوهش حاضر، تبیین مؤلفه‌های مؤثر بر حکمروایی در مدیریت محلی روستاهای شهرستان زنجان می‌باشد. مطابق آمار ۱۳۹۵، جمعیت روستانشین شهرستان زنجان ۸۷۸۲۷ نفر، ۲۵۵۸۸ خانوار، می‌باشد که در ۳ بخش، ۱۳ دهستان و ۲۴۸ روستای دارای سکنه شهرستان زنجان سکونت دارند. از ۲۴۸ روستای شهرستان زنجان، ۱۶۰ روستا دارای شورای اسلامی و ۱۰۶ روستا دارای دهیاری‌اند. بنابراین تحقیق حاضر به دنبال پاسخ گویی به این سوالات کلیدی می‌باشد که عبارتند از:

- ۱- میزان حکمروایی در مناطق روستایی شهرستان زنجان در چه سطحی قرار دارد؟
- ۲- آیا بین حکمروایی و مؤلفه‌های مؤثر بر آن رابطه معناداری وجود دارد؟
- ۳- کدام یک از مؤلفه‌ها بیشترین اثرگذاری را بر حکمروایی در منطقه مورد مطالعه دارند؟

۲. پیشینه تحقیق

چوبچیان و همکاران (۱۳۸۶)، در پژوهش خود تحت عنوان عوامل مؤثر بر عملکرد دهیاری‌ها، با استفاده از روش‌های توصیفی - تحلیلی به این نتیجه رسیده‌اند که از ۱۳ متغیر معرفی شده، متغیرهای مربوط به سن دهیار و تحصیلات دهیار در این مدل معنی‌دار نشده‌اند. رگرسیون گام به گام ۱۱ متغیر نشان داد که مؤلفه همکاری سازمان‌ها با ضریب تعیین $0/364$ بیشترین تأثیر را بر عملکرد دهیاری‌ها داشته است و $36/4$ درصد از تغییرات مورد نظر را تبیین می‌کند. دربان‌آستانه (۱۳۹۰)، در پایان‌نامه خود با عنوان «تبیین حکمروایی روستایی در

حکومت‌های محلی» با استفاده از روش پیمایشی و اسنادی به این نتیجه رسیده‌اند که نمایه حکمروایی روستایی در ۵۰ درصد از حکومت‌های محلی در وضعیت نامناسب، ۴۰ درصد در وضعیت متوسط و تنها ۱۰ درصد حکومت‌های محلی دارای حکمروایی مناسبی می‌باشند. همچنین متغیرهای درجه‌دهیاری، جمعیت روستا، رضایت شغلی، سطح تحصیلات دهیار، سبک مدیریت، انسجام اجتماعی، تعامل مؤثر با دهیاری‌های مجاور و تجربه دهیار، مهمترین عوامل مؤثر بر حکمروایی روستایی محسوب می‌شوند. ظهرانی‌ازبری (۱۳۹۰)، در پژوهش خود تحت عنوان «عوامل مؤثر بر موفقیت دهیاری‌ها با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی» بدین نتیجه رسیده‌اند که بین مشارکت مردمی و موفقیت دهیاری رابطه‌ی خیلی زیادی در رودبار قصران وجود دارد، ولی اعتبارات مالی نقش ضعیفی در موفقیت دهیاری‌ها داشته است و از بین ویژگی‌های دهیار نقش تحصیلات بیشتر از سایر گویه‌ها بر موفقیت دهیار مؤثر بوده است. مطیعی لنگرودی و حجی‌پور (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان «الگوی میان کنش کارکرد سازمان‌های مردم‌نهاد با حکمروایی مطلوب روستایی در دشت حسین‌آباد غنیاب» با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی به این نتیجه رسیده‌اند که کارکرد سازمان‌های مردم‌نهاد در منطقه مورد مطالعه ۴۷ درصد از تغییرات حکمروایی مطلوب را به خود اختصاص داده است. بُعد اقتصادی کارکرد سازمان‌های مردم‌نهاد هم دارای اثر مستقیم و هم غیرمستقیم بر حکمروایی مطلوب روستایی است. در میان ابعاد حکمروایی مطلوب مقوله مشارکت بیشترین تأثیر را از کارکرد سازمان‌های مردم‌نهاد گرفته است و بیان شده است که با گسترش سازمان‌های مردم‌نهاد در بطن فضاها، روستایی، زمینه‌برپایی و استمرار حکمروایی مطلوب تا حد زیادی مهیا می‌شود. جانکاسکا و سپوتینه^۱ (۲۰۰۷) در مقاله‌ای با عنوان «ارتباط بین سرمایه اجتماعی، حکمروایی و عملکرد اقتصادی در اروپا»، ۲۳ کشور اروپایی را با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی بررسی کرده‌اند و به این نتیجه دست یافته‌اند که بین شاخص‌های حکمروایی و شاخص‌های سرمایه اجتماعی ارتباط معناداری وجود دارد. موریسون^۲ (۲۰۱۴)، در مقاله‌ای با عنوان «توسعه شاخص‌های حکمروایی منطقه‌ای: پتانسیل سازمانی مناطق روستایی» با استفاده

---

1. Jankauskas and Seputiene

2. Morison

از روش توصیفی-تحلیلی و با استفاده از ۴ شاخص به ارزیابی و مقایسه حکمروایی در مناطق روستایی ایالات متحده و استرالیا پرداخته و شاخص‌هایی مانند تعامل در شبکه‌های منطقه‌ای-تنوع و هم‌افزایی در ترکیب ابزار (نیرومندی و انطباق‌پذیری در طراحی ابزار)، گستردگی مالی دولت و پشتیبانی دموکراتیک را مورد بررسی قرار داده است، وی با توجه به تجزیه و تحلیل داده‌ها به این نتیجه رسیده است که سطح بالای پتانسیل نهادی تابع تعامل شبکه‌های منطقه‌ای و فعال کردن پیش‌شرط مالی، اداری و دموکراتیک گسترده در این مناطق است و نقش دولت را نیز حیاتی دانسته و بیان می‌کند سازمان‌های دولتی و خصوصی می‌توانند به اولویت‌بندی سرمایه‌گذاری و مداخله در امور مناطق روستایی کمک کنند. هوهه و همکاران^۱ (۲۰۱۵)، در مقاله‌ای تحت عنوان «اعتماد اجتماعی و حکمروایی مردمی در مناطق روستایی چین»، ارتباط بین اعتماد اجتماعی و حکمروایی را یکی از نقاط کانونی در سیاست‌گذاری جوامع دانسته‌اند. سافته‌ها از داده‌هایی که از سال ۲۰۰۵ در سطح روستاهای چین به دست آمده، نشان می‌دهد که انواع مختلف اعتماد اجتماعی نظیر اعتماد خصوصی و عمومی با اثرات مختلف بر حکمروایی روستایی تأثیر می‌گذارد. اعتماد روستاییان به افرادی که از آنها شناخت داشتند، بیشتر بوده است و بیشترین تأثیر را در حکمروایی داشته ولی اعتماد به افراد غریبه هیچ تأثیری بر حکمروایی روستایی نداشته است.

۳. روش‌شناسی تحقیق

۳.۱. روش تحقیق

با توجه به اهمیت موضوع مورد مطالعه، نوع تحقیق کاربردی، روش تحقیق حاضر از نوع توصیفی-تحلیلی است. جهت گردآوری اطلاعات از دو روش کتابخانه‌ای (مقالات، کتب و طرح‌های روستاهای مورد مطالعه) و مطالعات میدانی مبتنی بر (پرسش‌نامه، مشاهده و مصاحبه) استفاده گردید. شهرستان زنجان مشتمل بر ۲۴۸ روستای دارای سکنه می‌باشد که با توجه به تعداد بالای روستاها، ۱۰ درصد (۲۵ روستا) با توجه به ویژگی‌هایی چون توپوگرافی، جمعیت بالای ۵۰ خانوار، راه و سابقه بیش از ده سال در تاسیس دهیاری، به عنوان نمونه

1. Huhe et al

انتخاب شدند. جامعه آماری این تحقیق ۲۵۵۸۸ خانوار و مدیران محلی منطقه مورد مطالعه است که از طریق تعداد نمونه خانوارهای روستایی ۳۸۲ خانوار محاسبه شد. بنابراین تعداد ۳۸۲ پرسش‌نامه تهیه و بین خانوارهای نمونه توزیع شد. از میان مدیران محلی نیز ۵۰ نفر از دهیاران روستاهای نمونه و رئیس‌ان شوراهای اسلامی به عنوان نمونه انتخاب شدند. در رابطه با متغیر مستقل (مؤلفه‌های مؤثر بر حکمروایی) و متغیر وابسته (حکمروایی) که عملکرد مدیران محلی را نشان می‌دهد، مؤلفه‌هایی مطابق جدول ۱ و ۲ تعریف شده است و با استفاده از طیف لیکرت داده‌ها گردآوری شدند.

جدول ۱. متغیرها و گویه‌های مؤثر بر حکمروایی

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹

شاخص	گویه
محیطی - فضایی	فاصله روستا از مرکز شهرستان، فاصله روستاها از مرکز بخش، مساحت محدوده قانونی دهیاری، نوع راه، دسترسی به انواع خدمات و اقدامات عمرانی
اقتصادی	شاغلین روستایی، درآمد، اراضی، تعداد دام، بنگاه‌های موجود روستاها
اجتماعی - فرهنگی	سن، جنسیت، سواد، طبقه اقتصادی - اجتماعی، اعتماد، مشارکت
نهادی	سن، جنسیت و سواد مدیران محلی، درآمد، تجربه، رضایت شغلی، شرکت در کلاس‌های آموزشی، درجه دهیاری، مالکیت ساختمان دهیاری، تجهیزات مورد نیاز دهیاری، همکاری دهیاری با سازمانها و ارگانها

جدول ۲. متغیرها و گویه‌های ارزیابی حکمروایی

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹

شاخص	گویه
کارایی و اثربخشی	تسهیل در فرایند دریافت اعتبارات و معرفی روستاییان به بانک‌ها، تسهیل در فرایند همکاری با بنیاد مسکن، انتشار و اعلام برنامه‌ها و عملکرد دهیاری، اطلاع‌رسانی به عموم در خصوص ساعات حضور دهیار و شورا در محل کار، میزان رضایتمندی از خدمات ارائه شده توسط مسئولان، بهبود محیط روستا (فضای سبز، دفن زباله و...)، تلاش مدیران در جهت جلوگیری از تغییر غیر اصولی کاربری‌ها
عدالت	دریافت برابر عوارض از مردم، عدم تبعیض در ارائه خدمات شورا و دهیاری (جمع‌آوری زباله، صدور برنامه ساختمانی و...)، در نظر گرفتن تخفیف بهای خدمات برای افراد تحت پوشش کمیته

شاخص	گویه
	امداد، فرصت برابر دسترسی به قدرت و عضویت در نهادهای محلی برای روستاییان
مشارکت	نظرخواهی از مردم در برنامه‌های روستا، اولویت‌بندی مشکلات، استفاده از نظرات مردم در تصمیمات، مشارکت مردم در انتخابات، مشارکت در فعالیت‌های عام‌المنفعه (خودیاری و...)
شفافیت	شرح درآمدها و هزینه‌های ایجاد شده، اطلاع‌رسانی در زمینه پیشرفت طرح‌ها، اطلاع‌رسانی در رابطه با زمان‌بندی طرح‌ها، رضایت از میزان شفافیت مدیران در انجام امور روستا
مسئولیت‌پذیری	سرباز زدن مسئولان از اختیارات تفویض شده، آگاه‌سازی مردم در رابطه با امور روستا، مراقبت بر اجرای مقررات بهداشتی و حفظ نظافت، معرفی خانواده‌های بی‌سرپرست به کمیته امداد
پاسخ‌گویی	رسیدگی به شکایت مردم، برگزاری جلسات پرسش و پاسخ، تعهدپذیری مدیران، باور مدیران به پاسخگویی در فرایند مدیریت
توافق جمعی	توافق جمعی روستاییان در خصوص موضوعات مهم روستا، موفقیت فعالیت‌های گروهی، میزان رابطه مدیران و مردم روستا، میزان رابطه بین دولت، بخش خصوصی و جامعه مدنی، نگرش و باور کار جمعی، رضایت از توافق جمعی
قانون‌پذیری	احترام به آداب و رسوم روستا توسط مدیران، میزان آگاهی مدیران از قوانین و عرف محل، بی‌طرفی مسئولین در برابر قانون، قانون محوری روستاییان

در تحقیق حاضر با توجه به ماهیت و مقیاس تحقیق به منظور ارزیابی روایی پرسش‌نامه از روایی محتوایی شامل پانل متخصصان استفاده شد، به طوری که بعد از بررسی‌ها و مطالعات انجام شده در مورد پرسش‌نامه و مقایسه با پژوهش‌های پیشین در این زمینه پرسش‌نامه به خبرگان و متخصصان (اساتید برنامه‌ریزی روستایی، کارشناسان امور روستایی استانداری زنجان و کارشناسان سازمان دهیاری‌ها) ارسال گردید و بعد از چندین بار تصحیح به تأیید متخصصان رسید. جهت برآورد پایایی پرسش‌نامه حکمروایی نیز، از آلفای کرونباخ استفاده گردید (جدول ۳).

جدول ۳. میزان پایایی شاخص‌های حکمروایی

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹

شاخص	میزان پایایی	شاخص	میزان پایایی
کارایی	۰/۹۰۳	مسئولیت‌پذیری	۰/۸۴۶
عدالت	۰/۷۳۴	مشروعیت	۰/۸۶۶
مشارکت	۰/۷۸۸	توافق جمعی	۰/۸۴۴

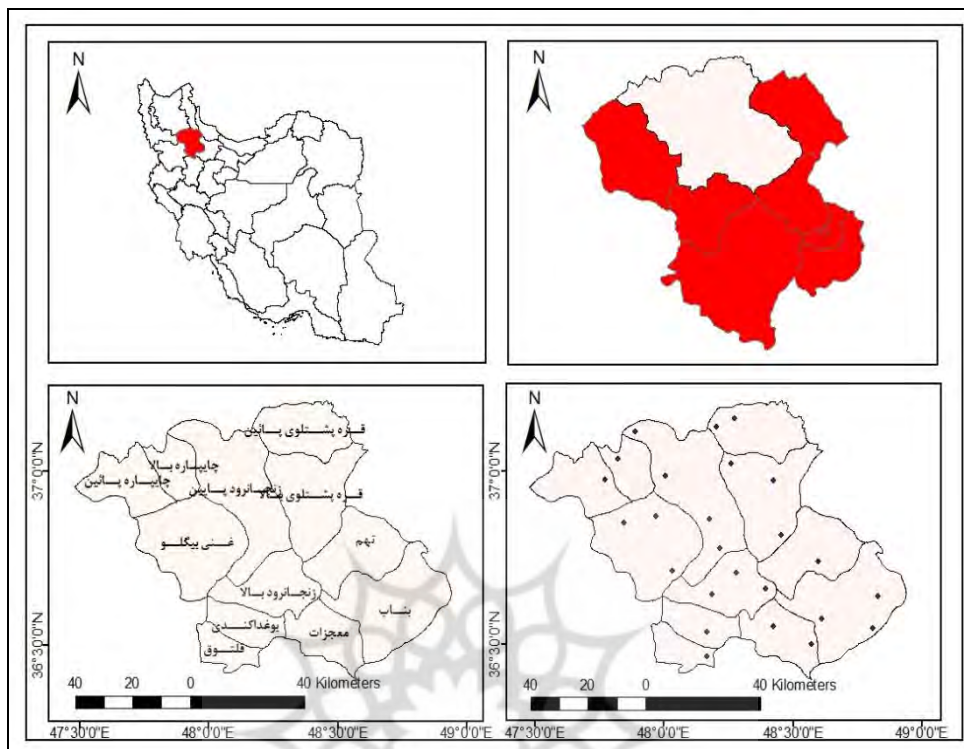

میزان پایایی	شاخص	میزان پایایی	شاخص
۰/۸۳۸	پاسخ‌گویی	۰/۸۱۳	شفافیت

جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیه‌ها از نرم‌افزار SPSS و آزمون‌های آماری آزمون t تک‌نمونه‌ای، همبستگی اسپیرمن، پیرسون و رگرسیون چندمتغیره استفاده گردید.

۲.۳. منطقه مورد مطالعه

شهرستان زنجان وسیع‌ترین شهرستان استان و مرکز استان زنجان است که محدوده مرکزی و شمال غربی استان را پوشش می‌دهد. این شهرستان در ۳۶ درجه و ۴۰ دقیقه عرض شمالی و در طول ۴۸ درجه و ۳۱ دقیقه طول شرقی در شمال غرب ایران واقع شده است (شکل ۱). مساحت شهرستان ۶۷۶۳۰۰ کیلومتر مربع است و ۳۰/۵ درصد از مساحت کل استان را به خود اختصاص داده است. این شهرستان از طرف شمال به استان اردبیل از شمال شرق به استان گیلان، از شمال غرب به آذربایجان غربی و از جنوب غربی به استان کردستان و از طرف جنوب و جنوب شرقی به شهرستانهای خدابنده و ابهر محدود می‌شود. طبق سرشماری ۱۳۹۵ جمعیت شهرستان ۵۰۰۴۱۰ نفر بوده و شامل سه بخش (مرکزی، زنجان‌رود و قره‌پستلو) و سه شهر زنجان، ارمغان‌خانه و نیک‌پی می‌باشد. این شهرستان دارای ۱۳ دهستان است (سالنامه آماری استان زنجان، ۱۳۹۵)

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه

مأخذ: سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح

۴. مبانی نظری تحقیق

قدمت و منشاء تاریخی مفهوم حکمروایی به عصر روشنگری و لیبرالیسم غربی بر می‌گردد؛ اما ریشه‌های جدیدتر آن، در مباحث تئوریک و عملی توسعه در اواخر قرن بیستم مطرح شد (توکلی‌نیا و همکاران، ۱۳۹۱، ص. ۱۳۶). ظهور حکمروایی طی دهه‌های اخیر را می‌توان مدیون رشته‌هایی چون اقتصاد نهادی، روابط بین‌الملل، مطالعات سازمانی، جامعه‌شناسی، مدیریت عمومی و علوم سیاسی دانست (گودوین^۱، ۱۹۹۸، ص. ۷) که طی سال‌های اخیر، وارد ادبیات دانشگاهی نیز شده است (بانک جهانی^۲، ۲۰۰۶، ص. ۲) و مبحثی گسترده،

1. Goodvin

2. World Bank

چند وجهی و بزرگ را نمایان ساخته (بویان^۱، ۲۰۱۰، ص. ۱۲۶) و به عنوان جایگزینی برای روش‌های سنتی مدیریت و حکومت پدیدار شده است (اوسونا، کلونرا و هوفلب^۲، ۲۰۱۶، ص. ۶۳). حکمروایی نتیجه تعادل در روابط بین قدرت بازیگران مختلف می‌باشد (فالکوسکی^۳، ۲۰۱۳، ص. ۷۱) و شرط لازم برای تخصیص کمک به کشورهای در حال توسعه است (المنوفی و همکاران، ۲۰۱۴، ص. ۲۸۸). به طوری که می‌توان اظهار کرد در حال حاضر حکمروایی مترادف با توسعه جامعه می‌باشد (استارک^۴، ۲۰۰۵، ص. ۱). به عبارت دیگر می‌توان بیان کرد که تعزیف حکمروایی، قطاری از ساختارهای سازمانی و غیرسازمانی در فرایندهای رسمی است که اثرات متقابل بازیگران مختلف در عرصه‌های تصمیم‌گیری را بیان می‌کند (لی و همکاران، ۲۰۱۷، ص. ۲۲۵). در همین رابطه بسیاری از دانشمندان حکمروایی را روابط تعاملی بین دولت و درون دولت و طیف وسیعی از فرایندهای سیاسی، سازمانی و اداری که از طریق آن ذی‌نفعان منافع خود را بیان می‌کنند و به حقوق قانونی خود عمل می‌کنند، تصمیم می‌گیرند و به تعهدات خود عمل می‌کنند، تعریف کرده‌اند (بکر، کوی، شفیانی، مارتین^۵، ۲۰۰۸، ص. ۱۸۹۴).

در طول دهه ۱۹۹۰ در تحقیقات مربوط به توسعه شهر و روستا، به حکمروایی به عنوان یک مفهوم و ساختار در حال رشد، توجه شد (کاولی^۶، ۲۰۰۹، ص. ۵۵)، که مبتکر حکمروایی روستایی، برنامه تحقیقات روستایی مستقر در دانشگاه میسوری کلمبیا بوده است (استارک، ۲۰۰۵، ص. ۲). حکمروایی روستایی اثرگذاری همه ارکان قدرت، مبتنی بر انتخاب در مناطق روستایی بر مدیریت روستایی، با تمام سازوکارهایی که به سوی تعالی روستا و مردم روستایی حرکت کند. به عبارت دیگر، حکمروایی روستایی به اجرا در آوردن تصمیم‌ها و سیاست‌های مردم روستا در جهت منافع خودشان است و نقش دولت بیشتر به هماهنگ‌کننده و پاسداری از قوانین محدود می‌شود و از دخالت مستقیم آن در تصمیم‌گیری‌ها، اداره و اجرای امور

---

3. Bhuiyan

1. Usona, Klonnera and Hofleb

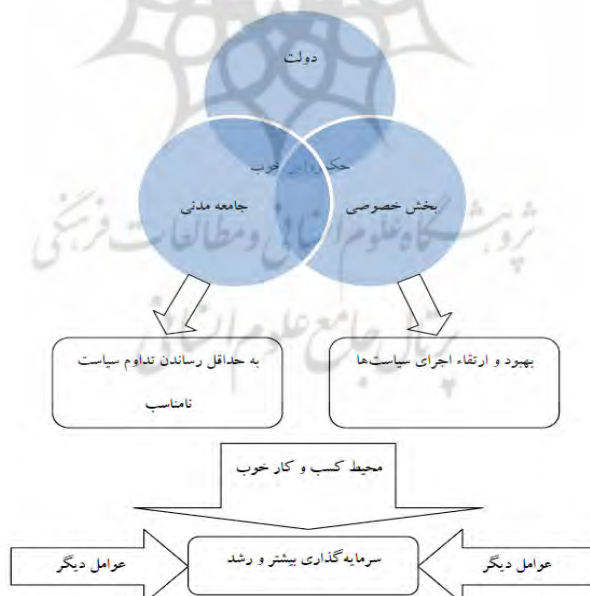
2. Falkowski

3. Stark

4. Bakker, Kooy, Shofiani and Marijn

5. Cawley

مربوط به زندگی مردم کاسته می‌شود (عظیمی آملی و افتخاری، ۱۳۹۳، ص. ۲۳-۲۲). بنابراین، حکمروایی روستایی به عنوان فرایندی نوین در حکومت با دارا بودن شاخص‌های خاص خود می‌تواند مباحث نوینی در زمینه مدیریت محلی در مناطق روستایی مطرح کند و سبب توانمندسازی ساکنین نواحی روستایی در زمینه‌های متفاوت اعم از تصمیم‌سازی، اجرا و ارزیابی گردد. بنابراین، رویکرد حکمروایی روستایی مبنایی مطلوب در روند توسعه پایدار سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فضایی و سرزمینی و مدیریت نوین روستایی کشور است (رحمانی فضلی و همکاران، ۱۳۹۴). دستور کار ۲۱ و اجرای همه جانبه آن نیز، مفهوم پایداری را به عرصه مدیریت در سطح شهرها و روستاها کشاند و به تحول در شیوه‌های سنتی سیاست‌گذاری‌ها و شیوه ارتباطش با جامعه مرتبط است. در سطح محلی، پایداری چه شهری و چه روستایی به طور عمده در قالب اشکال نوینی از حکمروایی (ترکیبی) به اجرای فرآیند دستور کار ۲۱ مربوط می‌شود که شامل سه نهاد اصلی دولت، جامعه مدنی و بخش خصوصی است که زمینه‌ساز حرکت جامعه به سوی خوب و بد هستند. هر یک از این سه نهاد دارای کارکردها و وظایف خاصی هستند، شکل (۲).

شکل ۲. نهادهای متولی حکمروایی و اقدامات آنها

مأخذ: بانک جهانی، ۲۰۰۴، ص. ۸

یکی از بسترهای حکمروایی خوب توسعه و نهادینه کردن شوراها و مدیریت‌های محلی است. بنابراین شوراها و مدیریت محلی توان انجام وظایف گسترده‌تر دولت ملی را در مقیاس محدودتر دارند. حاکمیت سیاسی در کشور پهناور ایران به سطوح پیچیده مدیریتی با محوریت عقلانیت، اعتدال، کارایی و کارآمدی وابسته است (قالیاف، ۱۳۸۷، ص. ۲۳۲). بنابراین مدیریت محلی باید قادر به پیاده‌سازی تصمیمات به دنبال فرآیندهایی نظیر بهترین استفاده از افراد در دسترس، استفاده از منابع و زمان برای به دست آوردن بهترین نتایج ممکن برای جامعه را داشته باشد (انجمن شهرداری ویکتوریا، ۲۰۱۲، ص. ۹). بنابراین می‌توان گفت، حکمروایی خوب یا دموکراتیک یک ابزار برای رسیدن به اهداف توسعه انسانی است. عدم تمرکز در حکمروایی خوب در سطوح مختلف می‌تواند، موجب سرعت بخشیدن و بهبود در دسترسی به خدمات و کمک به فرایند تصمیم‌گیری در امور مختلف شود (برنامه توسعه سازمان ملل، ۲۰۰۴، ص. ۲). حکمروایی خوب علاوه بر بالا بردن اعتماد به نفس جامعه محلی، موجب می‌شود مردم روستایی به مدیران محلی انتخابی خود در فرایند تصمیم‌گیری ایمان داشته باشند (انجمن شهرداری ویکتوریا، ۲۰۱۲، ص. ۹). این امر تنها در رابطه با خدمات محلی نبوده، بلکه در مورد ایجاد فضایی برای مشارکت، حمایت از بخش خصوصی و سازگاری با محیط زیست می‌باشد که موجب توسعه پایدار می‌شود (بانک جهانی، ۲۰۰۶، ص. ۲). حکمروایی خوب بر اساس نظر سازمانها و محققین مشتمل بر مؤلفه‌هایی است که در پژوهش حاضر نیز از شاخص‌های ارائه شده / اسکاپ، استفاده گردید (جدول ۴).

جدول ۴. شاخص‌های حکمروایی از نظر محققین و سازمان‌های داخلی و خارجی

شاخص‌ها	ارائه‌کننده
مشارکت، پاسخگویی، عدالت، کارایی، اثربخشی، امنیت	بدری و همکاران، ۱۳۹۰
مشارکت، پاسخگویی، مسئولیت‌پذیری، قانونمندی، توافق جمعی، عدالت، شفافیت، اثربخشی	مشکینی و موذن، ۱۳۹۳
برابری، انصاف، شفافیت، عدالت، پاسخگویی، مسئولیت‌پذیری	دموکراسی بین‌المللی
اثربخشی، شفافیت، مشروعیت، پاسخگویی، مشارکت، برابری و انصاف	بارومتر حکمروایی محلی
اثربخشی، عدالت و برابری، مشارکت، شفافیت، مسئولیت‌پذیری، پاسخگویی، توافق جمعی، مشروعیت	اسکاپ

۵. یافته‌های تحقیق

در این بخش از تحقیق به بررسی یافته‌های توصیفی و تحلیلی حاصل از پژوهش خواهیم پرداخت.

۵.۱. یافته‌های توصیفی

بر اساس نتایج حاصل از پرسش‌نامه‌ها، ۷۳/۸ درصد پاسخگویان مرد و ۲۶/۲ درصد زن بوده‌اند و ۹۲/۳ درصد پاسخگویان متأهل می‌باشند. ۶۲/۷ درصد از پاسخگویان را گروه سنی ۲۰ تا ۴۰ ساله تشکیل می‌دهند. از نظر تحصیلات ۲۰ درصد پاسخگویان تحصیلات دانشگاهی داشته و ۹/۵ درصد بی‌سواد می‌باشند. از نظر شغلی ۹/۵ درصد پاسخگویان شغل دولتی داشته، ۱۹/۷ درصد خانه دار، ۲/۸ درصد بازنشسته، ۶/۵ درصد بیکار، ۵۱/۱ درصد کشاورز بودند.

۵.۲. ارزیابی حکمروایی در مناطق روستایی شهرستان زنجان

جهت ارزیابی میزان حکمروایی در محدوده مورد مطالعه از آزمون t تک نمونه‌ای استفاده شد. تحلیل t تک‌نمونه‌ای حاصل از نظرات خانوارهای نمونه در رابطه با شاخص‌های حکمروایی مبین این است که بیشترین میانگین را مؤلفه مشروعیت با میانگین ۳/۴۲ داشته است (جدول ۵). با دقت در گویه‌های مربوط به این مؤلفه‌ها می‌توان دریافت که جمعیت روستایی در سنجش گویه‌های آگاهی مدیران روستا از قوانین و عرف محل با میانگین ۴/۰۵ تمایل خود را نشان داده‌اند که بالاترین امتیاز در بین همه گویه‌ها بوده‌اند و نشان‌دهنده بومی بودن مدیران روستا در اغلب روستاها و در نتیجه آگاهی زیاد از قوانین و عرف محل است. سایر مؤلفه‌های حکمروایی از دیدگاه خانوارهای روستایی، میانگینی پایین‌تر از مطلوبیت عددی را به خود اختصاص داده‌اند که در این بین مؤلفه‌های شفافیت پایین‌ترین میانگین را با عدد ۲/۷۵ کسب کرده است. همچنین در بین گویه‌های شفافیت پایین‌ترین امتیاز را اطلاع‌رسانی در زمینه زمان‌بندی طرح‌ها با عدد ۲/۵۰ کسب کرده که نشان‌دهنده عدم شفافیت مدیران روستا در زمینه اعلام زمان اتمام طرح‌ها در روستا است.

جدول ۵. آزمون t میزان حکمروایی از نظر خانوارهای نمونه

مأخذ: یافته‌های تحقیق؛ ۱۳۹۹

مطلوبیت عددی شاخصهای مورد آزمون=۳					
شاخص‌های حکمروایی	میانگین	آماره آزمون t	سطح معناداری	تفاوت از حد	
				مطلوب	فاصله از سطح اطمینان ۰/۰۹۵ پایین تر بالاتر
کارایی و اثربخشی	۲/۹۰۹	-۴/۱۴۱	۰/۰۰۰	-۰/۰۹۰۷۷	-۰/۰۴۷۷
عدالت و برابری	۳/۰۱۷	۰/۶۹۰	۰/۴۹۱	۰/۰۱۷۴۴	-۰/۰۳۲۳
مشارکت	۳/۱۶۸	۶/۴۷۶	۰/۰۰۰	۰/۱۶۸۰۰	۰/۲۱۹۰
شفافیت	۲/۷۵۲	-۹/۸۰۲	۰/۰۰۰	-۰/۲۴۸۰۰	-۰/۱۹۸۲
مسئولیت‌پذیری	۳/۰۷۲	۳/۶۸۷	۰/۰۰۰	۰/۰۷۲۴۸	۰/۱۱۱۲
مشروعیت و قانونمندی	۳/۴۲۶	۱۶/۷۵۶	۰/۰۰۰	۰/۴۲۶۴۶	۰/۴۷۶۵
اجماع و توافق جمعی	۳/۰۰۴	۲/۰۰۵	۰/۰۴۶	۰/۰۴۰۰۰	۰/۰۷۹۳
پاسخگویی	۲/۸۱۳	-۶/۷۳۵	۰/۰۰۰	-۰/۱۸۶۶۷	-۰/۱۳۲۱

۳.۵. همبستگی بین مؤلفه‌های مؤثر بر حکمروایی و حکمروایی

جهت همبستگی متغیرهای مستقل با متغیر وابسته (حکمروایی)، با توجه به مقیاس اندازه-گیری گویه‌ها (رتبه‌ای و نسبی) از همبستگی اسپیرمن و پیرسون استفاده گردید. با توجه نتایج جدول (۶) مشخص شد که از ۴۸ متغیر مورد بررسی ۳۹ مورد در ۰/۰۱ درصد با حکمروایی همبستگی معنادار داشته، به طوری که با افزایش هر یک از این شاخص‌ها حکمروایی نیز افزایش یافته و بالعکس با کاهش هر یک حکمروایی نیز کاهش می‌یابد که در این میان، شاخص سرمایه اجتماعی با (۰/۶۰۴) بالاترین میزان همبستگی را با حکمروایی در منطقه مورد مطالعه داشته است. ۲ مورد از متغیرها رابطه معناداری با حکمروایی در ۰/۰۵ درصد داشته‌اند و ۷ مورد از متغیرها رابطه معناداری با حکمروایی نداشته‌اند.

جدول ۶. ضریب همبستگی حکمروایی و مؤلفه‌های مؤثر بر آن

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹

مؤلفه	گویه	ضریب همبستگی	گویه	ضریب همبستگی
مکانی - فضایی	راه	۰/۵۱۱**	خدمات ارتباطی	۰/۵۰۵**
	فاصله از بخش	۰/۲۱۳**	خدمات سیاسی	۰/۲۳۸**
	فاصله از شهرستان	-۰/۰۸۸	خدمات زیرساختی	۰/۴۸۱**
	مساحت دهیاری	۰/۵۰۲**	خدمات رفاهی	۰/۵۴۹**
	خدمات بهداشتی	۰/۵۴۵**	اقدامات عمرانی	۰/۴۷۴**
اجتماعی	سن خانوار	۰/۱۲۵*	جمعیت روستا	۰/۳۱۹**
	تعلق مکانی	۰/۲۱۸*	تحصیلات روستاییان	۰/۱۸۰**
	چالش‌های قومی - مذهبی	۰/۵۰۹**	رسانه‌های ارتباط جمعی	۰/۴۱۰**
	سرمایه اجتماعی	۰/۶۰۴**		
اقتصادی	تعداد شاغلین روستایی	۰/۵۰۱**	درآمد خانوارها	۰/۴۴۸**
	اراضی روستا	۰/۴۰۹**	بنگاه‌های اقتصادی	۰/۴۶۳**
نهادی	سن دهیار	۰/۳۷۷**	تجهیزات اداری دهیاری	۰/۳۳۹**
	سن شورا	۰/۳۸۴**	تجهیزات آتشنشانی	-۰/۰۱۲
	جنسیت دهیار	-۰/۰۱۰	تعامل با بنیاد مسکن	۰/۲۲۰**
	تحصیلات دهیار	۰/۵۷۱**	تعامل اداره برق	۰/۰۰۱
	تحصیلات شورا	۰/۲۵۹**	تعامل با نیروی انتظامی	۰/۵۴۲**
	درآمد دهیاری	۰/۴۵۵**	تعامل با جهاد کشاورزی	۰/۳۸۱**
	درآمد شورا	۰/۳۷۹**	تعامل با ثبت احوال	۰/۳۱۳**
	تجربه دهیار	۰/۴۵۹**	تعامل با بخشداری	۰/۴۶۹**
	تجربه شورا	۰/۳۶۹**	تعامل با اداره گاز	۰/۰۶۹
	رضایت شغلی	۰/۵۱۷**	تعامل با خانه بهداشت	۰/۵۳۰**
	شرکت در کلاس‌های آموزشی	۰/۲۷۵**	تعامل با آبفای روستایی	۰/۱۹۷**
	درجه دهیاری	۰/۴۴۷**	تعامل با ثبت اسناد	۰/۱۷۷**
	مالکیت زمین و ساختمان	-۰/۰۲۸	تعامل با دهیاری‌های مجاور	۰/۵۵۶**

۵. ۴. ارزیابی اثرگذاری هر یک از مؤلفه‌ها بر حکمروایی

در این بخش از تحقیق میزان اثرگذاری هر یک از مؤلفه‌ها در متغیر وابسته (حکمروایی) با استفاده از رگرسیون چندمتغیره مورد سنجش قرار گرفت و نتایج حاصل از رگرسیون برای هر یک از مؤلفه‌های محیطی، اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و نهادی (فردی- سازمانی) به صورت زیر به دست آمد:

جدول ۷. تأثیر مؤلفه‌های اثرگذار بر حکمروایی

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹

میزان تأثیر بر حکمروایی					متغیر
sig	t	BETA	SEB	B	
۰/۰۰۰	۱۹/۸۵۰		۰/۱۰۹	۲/۱۵۴	
۰/۰۰۹	۲/۶۴۵	۰/۲۳۶	۰/۰۳۷	۰/۰۹۷	کیفیت راه
۰/۰۵۹	-۱/۸۹۱	-۰/۱۴۷	۰/۰۱۱	-۰/۰۲۰	فاصله از شهرستان
۰/۰۷۹	۱/۷۶۴	۰/۱۳۸	۰/۰۱۸	۰/۰۳۲	فاصله از بخش
۰/۷۱۲	-۰/۳۷۰	-۰/۰۴۸	۰/۰۳۰	-۰/۰۱۱	مساحت محدوده خدماتی
۰/۰۱۸	۲/۳۸۵	۰/۲۶۱	۰/۰۳۸	۰/۰۹۰	خدمات بهداشتی
۰/۱۳۴	۱/۵۰۲	۰/۱۶۵	۰/۰۳۵	۰/۰۵۲	خدمات ارتباطی
۰/۰۲۸	-۲/۲۰۹	-۰/۱۰۸	۰/۰۲۳	-۰/۰۵۱	خدمات سیاسی
۰/۰۰۲	۳/۱۵۸	۰/۳۹۰	۰/۰۵۰	۰/۱۵۹	خدمات زیرساختی
۰/۰۰۲	-۳/۰۶۳	-۰/۵۲۸	۰/۰۵۹	-۰/۱۸۲	خدمات رفاهی
۰/۱۱۲	۱/۵۹۵	۰/۲۱۰	۰/۰۶۲	۰/۰۹۸	اقدامات عمرانی
۰/۰۰۰	۴/۶۲۲	۰/۳۲۴	۰/۰۲۰	۰/۰۹۲	درآمد
۰/۰۰۰	۶/۷۹۶	۰/۲۹۸	۰/۰۱۶	۰/۱۰۸	اراضی
۰/۷۸۰	-۰/۲۸۰	-۰/۰۱۸	۰/۰۲۹	-۰/۰۰۸	دام
۰/۰۱۱	۲/۵۴۹	۰/۱۵۲	۰/۰۱۸	۰/۰۴۷	شاغلین کشاورزی
۰/۰۸۳	۱/۷۳۷	۰/۰۹۰	۰/۰۱۶	۰/۰۲۸	شاغلین صنعت
۰/۵۱۵	-۰/۶۵۱	-۰/۰۳۴	۰/۰۱۳	-۰/۰۰۸	شاغلین خدمات
۰/۰۰۰	۷/۲۴۹	۰/۲۹۵	۰/۰۱۷	۰/۱۲۳	جمعیت
۰/۰۰۰	۱۰/۲۴۷	۰/۴۱۲	۰/۰۲۱	۰/۲۱۹	سرمایه اجتماعی
۰/۸۴۶	-۰/۱۹۵	-۰/۰۰۹	۰/۰۰۶	-۰/۰۰۱	تعلق مکانی به روستا

میزان تأثیر بر حکمروایی					متغیر
sig	t	BETA	SEB	B	
۰/۰۲۰	۲/۳۳۱	۰/۰۸۹	۰/۰۱۱	۰/۰۲۶	سن پاسخ‌دهنده خانوار
۰/۰۰۳	۳/۰۰۷	۰/۱۱۹	۰/۰۱۱	۰/۰۳۴	سن دهیار
۰/۱۵۴	-۱/۴۲۹	-۰/۰۹۶	۰/۰۲۲	-۰/۰۳۲	تحصیلات دهیار
۰/۷۷۵	-۰/۲۸۶	-۰/۰۳۵	۰/۰۳۲	-۰/۰۰۹	تجربه دهیار
۰/۷۶۰	-۰/۳۰۵	-۰/۰۲۰	۰/۰۲۷	-۰/۰۰۸	شرکت در کلاس‌های آموزشی مختص دهیاران
۰/۵۰۷	۰/۶۶۵	۰/۲۵۲	۰/۰۹۱	۰/۰۶۰	درجه دهیاری
۰/۴۲۶	-۰/۷۹۶	-۰/۲۳۰	۰/۰۹۰	-۰/۰۷۲	درآمد دهیار
۰/۰۳۳	۲/۱۴۴	۰/۲۵۷	۰/۰۵۰	۰/۱۰۷	رضایت شغلی
۰/۸۹۸	۰/۱۲۸	۰/۰۱۹	۰/۰۴۵	۰/۰۰۶	تعامل با نیروی انتظامی
۰/۰۹۶	۱/۶۶۹	۰/۳۸۷	۰/۰۶۹	۰/۱۱۶	تعامل با بخش‌داری
۰/۰۵۴	-۱/۹۳۱	-۰/۳۲۶	۰/۰۵۴	-۰/۱۰۵	تعامل با ثبت احوال
۰/۰۹۵	۱/۶۷۴	۰/۲۲۲	۰/۰۳۶	۰/۰۶۱	تعامل با جهاد کشاورزی
۰/۸۷۰	۰/۱۶۴	۰/۰۲۵	۰/۰۴۵	۰/۰۰۷	تعامل با خانه بهداشت
۰/۰۱۶	-۲/۴۳۱	-۰/۱۳۶	۰/۰۱۷	-۰/۰۴۰	تعامل با آبفای روستایی
۰/۱۵۴	۱/۴۳۰	۰/۲۲۳	۰/۰۴۵	۰/۰۶۵	تعامل با دهیاری‌های مجاور

نتایج حاصل از آزمون رگرسیون به شرح زیر می‌باشد (جدول ۷):

مؤلفه محیطی: از میان مؤلفه‌های محیطی با توجه به مقدار t و مقدار sig متغیرهای کیفیت راه، خدمات بهداشتی، خدمات سیاسی، خدمات زیرساختی و خدمات رفاهی تأثیر معنی‌داری بر حکمروایی داشته‌اند.

مؤلفه اقتصادی: از میان مؤلفه‌های اقتصادی، درآمد، مساحت اراضی، تعداد شاغلین کشاورزی تأثیر معنی‌داری بر حکمروایی داشته‌اند که بیشترین اثرگذاری را در بین متغیرهای مؤلفه اقتصادی مساحت اراضی با مقدار t (۶/۷۹۶) به خود اختصاص داده است.

مؤلفه اجتماعی - فرهنگی: از میان مؤلفه‌های اجتماعی - فرهنگی متغیرهای تعداد جمعیت روستا، سرمایه اجتماعی، تأثیر معنی‌داری بر حکمروایی داشته‌اند که در این بین سرمایه

اجتماعی با مقدار t (۱۰/۲۴۷) و ضریب معنی‌داری ۰/۰۰۰ بیشترین تأثیر را بر حکمروایی داشته است.

مؤلفه نهادی (فردی - سازمانی): از میان مؤلفه‌های نهادی متغیر سن دهیار، رضایت شغلی دهیار و تعامل دهیاری با آبفای روستایی تأثیر معنی‌داری بر حکمروایی داشته‌اند که در این بین متغیر سن دهیار با مقدار t (۳/۰۷۷) بیشترین اثرگذاری را بر حکمروایی از میان متغیرهای مؤلفه نهادی به خود اختصاص داده است.

۶. نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادات

امروزه توسعه پایدار روستایی یکی از آرزوها و دغدغه‌های اساسی برنامه‌ریزی به طور اعم و برنامه‌ریزی روستایی به طور اخص به شمار می‌آید و به منظور رسیدن به این هدف در فضاهای روستایی نظام برنامه‌ریزی باید ابعاد و مؤلفه‌های متعددی را مد نظر قرار دهد تا موفقیت در رسیدن به اهداف حاصل گردد. یکی از پارادیم‌های تأثیرگذار بر توسعه پایدار حکمروایی خوب است که می‌تواند جوامع را به اهداف توسعه پایدار نزدیکتر سازد. در سطح محلی، پایداری چه شهری و چه روستایی به طور عمده در قالب اشکال نوینی از حکمروایی (ترکیبی) به اجرای فرآیند دستور کار ۲۱ مربوط می‌شود که شامل سه نهاد اصلی دولت، جامعه مدنی و بخش خصوصی است که زمینه‌ساز حرکت جامعه به سوی خوب و بد هستند. هر یک از این سه نهاد دارای کارکردها و وظایف خاصی هستند که از ترکیب متناسب آنها می‌توان انتظار داشت حکمروایی خوب به وجود آید. این در حالی است که حکمروایی خود از مؤلفه‌هایی چون محیطی، اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و نهادی - سازمانی تأثیر می‌پذیرد. بنابراین، در این مقاله تلاش شد تا تأثیر مؤلفه‌های مؤثر بر حکمروایی در روستاهای شهرستان زنجان مورد ارزیابی قرار گیرد. مؤلفه‌های مؤثر در چهار بُعد محیطی - فضایی، اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و نهادی - سازمانی توزیع گردید. شاخص‌های حکمروایی نیز در هشت شاخص با توجه به شاخص‌های ارائه‌شده اسکاپ در نظر گرفته شد و در نهایت تجزیه و تحلیل انجام گرفت و نتایج حاصل نشان داد که با توجه به نتایج آزمون t تک‌نمونه‌ای در پنج شاخص عدالت و برابری، مشارکت، مسؤلیت‌پذیری، مشروعیت و توافق جمعی در بالاتر از متوسط

(۳) قرار داشته است و در سه شاخص کارایی و اثربخشی، شفافیت و پاسخگویی پایین‌تر از حد متوسط (۳) قرار داشته است در نهایت میانگین کلی مبین سطح متوسط حکمروایی در منطقه مورد مطالعه می‌باشد. بیشترین میانگین را شاخص مشروعیت با میانگین ۳/۴۲ داشته است. در مرحله بعد رابطه حکمروایی با مؤلفه‌های مؤثر بر آن مورد با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون و اسپیرمن مورد ارزیابی قرار گرفت که نتایج نشان داد اکثریت مؤلفه‌ها با حکمروایی رابطه معناداری داشته‌اند. جهت ارزیابی اثرگذاری مؤلفه‌ها بر حکمروایی از رگرسیون چندمتغیره استفاده شد که نتایج نشان داد، از میان مؤلفه‌های مؤثر بر حکمروایی متغیر سرمایه اجتماعی با میزان $t(10/247)$ ، و بتای $(0/412)$ و ضریب معنی‌داری $0/000$ بیشترین اثرگذاری را بر حکمروایی در منطقه مورد مطالعه داشته است.

کتاب‌نامه

۱. بدری، ع؛ و موسوی، ع. (۱۳۸۸)، مدیریت نوین روستایی، تهران: انتشارات اشتیاق نور.
۲. توکلی‌نیا، ج؛ اسکندرپور، م؛ برغمندی، م. (۱۳۹۱)، درآمدی بر حکمروایی خوب شهری ضرورت الزامات و چالش‌های فراروی تحقق آن در ایران، فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، ۵ (۱)، ۱۳۵-۱۵۲
۳. چوبچیان، ش؛ کلانتری، خ؛ و شعبانعلی فمی، ح. (۱۳۸۶)، عوامل مؤثر بر عملکرد دهیاری‌های استان گیلان، فصلنامه روستا توسعه، ۱۰ (۲)، ۱۰۷-۸۷
۴. دربان‌آستانه، ع؛ و رضوانی، م. ر. (۱۳۹۰)، تبیین عوامل مؤثر بر حکمروایی روستایی در حکومت‌های محلی، مدیریت شهری، ۲۸، ۱۹۸-۱۷۹.
۵. رضوانی، م. ر. (۱۳۸۳)، مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران، تهران: انتشارات قومس.
۶. سیفال‌الدینی، ف؛ و پناهنده‌خواه، م. (۱۳۸۹)، چالش‌ها و موانع برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای در ایران، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۱۳، ۹۸-۸۳.
۷. صالحی، ا. (۱۳۸۷)، ملاحظاتی در تحولات مدیریت شهری، ماهنامه شماره ۸ شوراها، شورای عالی استان‌ها.
۸. ظهرانی ازبری، ز. (۱۳۹۰)، عوامل مؤثر بر موفقیت دهیاری‌ها، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.

23. Mackinnon, D., (2002), Rural governance and local involvement: assessing stateF community relations in the Scottish Highlands, *Journal of Rural Studies*, 18, 307–324
24. Marsden, T. and Murdoch, J., (1998) Editorial: the shifting nature of rural governance and community participation. *Journal of Rural Studies*, 14(1), 1–4
25. Usona, T. H., Klonnera, C, Hofleb, B., (2016), Using participatory geographic approaches for urban flood risk in Santiago de Chile: Insights from a governance analysis.
26. World Bank (2004), *Good Governance and its benefits on economic Development An Overview of Current Trends*. www.worldbank.org/wbi/governance.
27. World Bank (2006), Local Governance in developing Countries, Public Sector Governance and Accountability Series, The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank Washington, DC 20433
28. Morison, T. (2014), Developing a regional governance index: The institutional potential of rural regions, *Journal of rural studies*, 35, 101-111.
29. Municipal Association of Victoria (MAV) (2012), Good Governance Guide
30. Puri, S. K., and Sundeep, S. (2007). Role of ICTs in participatory development: An Indian experience. *Information Technology for Development*, 13(2), 133–160.
31. Stark, N (2005). Effective Rural Governance, What is it? Does it Matter? Rural Governance Initiative Program. *Rural Policy Research Institute (RUPRI)*, University of Missouri-Columbia, USA, 7
32. UNDP (2008), *A Users' Guide to Measuring Local Governance*. UNDP Oslo Governance Centre.